

**Słowa kluczowe:** przestępstwa seksualne, standardy ochrony małoletnich, Kościół katolicki, Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym

**Keywords:** sexual crimes, standards of protection of minors, Catholic Church, Register of Sexual Offenders

*Dariusz Mazurkiewicz*<sup>1</sup>

UNIwersytet Szczeciński, POLSKA

ORCID: 0000-0002-3779-5025

# **LEX KAMILEK A OCHRONA MAŁOLETNICH W PRAWIE PARTYKULARNYM KOŚCIOŁA RZYMSKO- KATOLICKIEGO W POLSCE**

Pojawiające się przypadki przestępstw seksualnych wobec osób małoletnich rodzą potrzebę stworzenia skutecznego systemu ochrony dzieci i młodzieży oraz konieczność opracowania nowoczesnych i zintegrowanych rozwiązań, zarówno na gruncie prawnym, jak i praktycznym. Kościół katolicki w Polsce, świadomy wagi zagadnienia, od dziesięciu lat wprowadza programy prewencyjne mające zapobiegać przestępstwom seksualnym wobec osób małoletnich. Są one odrębne od nowelizacji powszechnego i partykularnego prawodawstwa kanonicznego (*Codex Iuris Canonici*, 2022, kan. 1398), ale czerpią z jego postanowień, zwłaszcza jeśli chodzi o prawo materialne.

Impulsem do rozszerzenia zakresu ochrony osób małoletnich stały się nowelizacje ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich<sup>2</sup>. Rodzą one po stronie podmiotów zajmujących się pracą z dziećmi obowiązki mające służyć zbudowaniu systemu

1 ks. dr Dariusz Mazurkiewicz - dr nauk prawnych, adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego (ul. Pawła VI nr 2 71-459 Szczecin), redaktor naczelny Studiów Paradykskich, delegat biskupa zielonogórsko-gorzowskiego ds. ochrony małoletnich, sędzia sądu kościelnego. Zainteresowania badawcze: kanoniczne prawo karne, prawo małżeńskie. e-mail: [dariusz.mazurkiewicz@usz.edu.pl](mailto:dariusz.mazurkiewicz@usz.edu.pl)

2 Pierwsza nowelizacja miała miejsce w 2023 r., Dz. U. z 2023 r. poz. 1304, a kolejna w 2024 r., Dz. U. z 2024 r. poz. 1802.

zabezpieczeń przed możliwością popełniania, w ramach wykonywanych przez te podmioty zadań, przestępstw seksualnych. Dotyczy to także kościelnych osób prawnych<sup>3</sup>. Artykuł będzie służył ukazaniu tych obowiązków. Nie będzie on analizą wszystkich postanowień ustawodawcy państwowego, lecz ograniczy się jedynie do postanowień odnoszących się do Kościoła katolickiego i jego osób prawnych. Ma za to dać odpowiedź na pytania: czy w momencie wejścia w życie nowelizacji ustawy przepisy kanoniczne dotyczące prewencji przed przestępstwami *contra sextum* odpowiadały zakresowi ochrony wskazanemu przez ustawodawcę państwowego oraz czy odpowiedź kościelnego prawodawcy partykularnego jest zharmonizowana z przepisami ustawodawcy polskiego? Obszarem badawczym będą przepisy wydane przez Konferencję Episkopatu Polski, ponieważ analiza norm wydanych przez biskupów diecezjalnych i ordynariuszy zakonnych wymagałaby odrębnego opracowania.

W pierwszej części artykułu przedstawione zostaną zasady prewencji w pracy z osobami małoletnimi stworzone przez Konferencję Episkopatu Polski przed wejściem w życie nowelizacji ustawy, natomiast druga ukaże odpowiedź Kościoła w Polsce na obowiązki nałożone przez polskiego ustawodawcę. Takie ujęcie zagadnienia pozwoli na ocenę wcześniejszych programów prewencyjnych i zgodności zaproponowanych nowych standardów z przepisami ustawy.

## DOTYCHCZASOWE ZASADY PREWENCJI

Począwszy od 2001 r. prawodawca kościelny nowelizował prawo materialne dotyczące przestępstw *contra sextum* oraz przepisy prawa procesowego pozwalające na skuteczniejsze karanie sprawców tego typu przestępstw (Kongregacja Nauki Wiary, 2001, 2010, 2021). Władza kościelna zdawała sobie jednak sprawę, że równie ważne, jak reagowanie na doniesienie o popełnionym już przestępstwie, jest tworzenie systemów prewencyjnych zapobiegających tego typu przestępstwom. Impulsem do tworzenia tego typu aktów w Kościołach partykularnych stał się *Okólnik do konferencji episkopatów w sprawie opracowania „wytycznych” dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich* (2011). Dykasteria zawarła w nim nie tylko zobowiązanie do ustanowienia należytych procedur postępowania, ale również dostrzegła konieczność formowania wspólnoty kościelnej w celu ochrony osób ma-

3 Mowa tu zarówno o kościelnych osobach prawnych mających osobowość prawną na gruncie prawa państwowego, jak i posiadających taką osobowość jedynie w obszarze prawa kanonicznego.

łoletnich<sup>4</sup>. Zauważała przy tym zainicjowane w niektórych krajach kościelne programy prewencyjne mające na celu pomoc rodzicom oraz osobom zaangażowanym w duszpasterstwo i szkolnictwo, w rozpoznaniu oznak wykorzystywania seksualnego i zastosowaniu adekwatnych środków zaradczych<sup>5</sup>. Nawoływała jednocześnie do zwiększenia odpowiedzialności za formację przyszłych kapłanów i zakonników, zwłaszcza w kontekście właściwego rozpoznania powołania i zdrowej formacji ludzkiej i duchowej kandydatów. Wskazania dotyczyły również stałej formacji duchowieństwa, w której miało znaleźć się miejsce na pouczanie odnośnie do krzywdy, jakie duchowny może wyrządzić poprzez nadużycie seksualne. Treścią tej formacji miało również stać się pouczenie dotyczące osobistej odpowiedzialności na gruncie prawa państwowego i kanonicznego oraz umiejętność rozpoznawania znaków ewentualnych nadużyć wobec osób małoletnich.

W odpowiedzi na list okólny kongregacji, Konferencja Episkopatu Polski wydała w 2014 r. dwa dokumenty dotyczące ochrony małoletnich. Pierwszym był *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia z 8 października*, które zawierały zarówno normy materialne, jak i przepisy proceduralne określające sposób postępowania w przypadkach pojawienia się oskarżeń wobec duchownych<sup>6</sup>. Autorzy *Wytycznych* nie wskazują wprost charakteru prawnego wydanego aktu, ale ich analiza pozwala na przyporządkowanie ich do dekretu ogólnego (kan. 29 KPK). W przepisach znalazły się nieścisłości, jednak co warto zauważyć były one kompleksowym ujęciem zagadnienia oraz zawierały normy mające charakter prewencyjny. W kontekście zasad prewencji należy jednak zwrócić uwagę na aneks nr 3 *Zasady formacji i profilaktyki*. Jego zasadnicza treść dotyczy kształtowania sfery seksualnej u kandydatów do kapłaństwa i życia zakonnego i przygotowywania ich do życia w czystości i celibacie jako daru z siebie, składanego Bogu i ludziom. Autorzy dokumentu wskazywali, że droga rozeznania ewentualnych trudności w sferze seksualnej powinna rozpoczynać się w momencie przyjmowania kandydata do seminarium lub zakonu (art. 2, 1°), poprzez poddanie go badaniom psychologicznym i przeprowadzenie pogłębionego wywiadu, które pozwolą na zorientowanie się co do poziomu doj-

4 Kongregacja Nauki Wiary używała tu słowa „niepełnoletni”. Nie miało ono swojej podstawy w *Kodeksie Prawa Kanonicznego*, było też bezrefleksyjnie przenoszone do ustawodawstwa partykularnego, co zwłaszcza na gruncie prawa polskiego, które inaczej definiuje „małoletniego”, a inaczej „niepełnoletniego” skutkowało nieścisłością terminologiczną i prowadziło do błędnych interpretacji.

5 Dotyczyło to przede wszystkim Kościoła katolickiego w Stanach Zjednoczonych Ameryki i w Irlandii.

6 Przepisy te zostały znowelizowane 6.06.2017 na mocy uchwały nr 5/376/2017, a następnie 8 października 2019 r. na mocy uchwały nr 14/384/2019.

rzeźności seksualnej kandydata oraz występowania ewentualnych zaburzeń (art. 2, 2°). W przypadku stwierdzenia u kandydata oznak niedojrzałości psychoseksualnej należało ocenić, czy uniezdalniają one do podjęcia bądź kontynuowania formacji seminaryjnej, czy też mogą zostać przepracowane w trakcie przygotowywania do kapłaństwa (Szpakowski, 2015).

Wynika z tego, że celem działań prewencyjnych stało się uformowanie w kandydatach do kapłaństwa dojrzałej osobowości. Jest to ważne wskazanie, ponieważ analiza potwierdzonych czynów przestępczych duchownych wobec osób małoletnich prowadzi do wniosku, że w przeważającej liczbie przypadków przestępstw nie mamy do czynienia z tzw. preferencyjnymi pedofilami, natomiast sprawcami są duchowni oznaczający się znaczną niedojrzałością psychoafektywną i niewłaściwie ukształtowaną seksualnością (Chaffin, Letourneau, Silovsky<sup>1</sup>). Te deficyty można rozpoznać już na etapie formacji seminaryjnej i albo w poszczególnym przypadku zakończyć proces formacyjny, uznając, że kandydat nie spełnia pozytywnych przesłanek wskazujących na prawdziwe powołanie, albo wspomóc proces wychowawczy poprzez sporządzenie diagnozy psychologicznej i w oparciu o nią nadać formacji impuls psychoterapeutyczny (Mazurkiewicz, 2018).

W myśl autorów aneksu szczególnym rodzajem niezdolności kandydata jest głęboko zakorzeniona orientacja homoseksualna (art. 2, 6). Teza ta została oparta na instrukcji Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej z dnia 4 listopada 2005, w myśl której wykluczają z procesu formacyjnego praktykowanie homoseksualizmu, głęboko zakorzenione preferencje homoseksualne, oraz uczestnictwo w tzw. kulturze gejowskiej. Natomiast nie przekreśla zdatności do kapłaństwa przejściowe doświadczenie homoseksualne pojawiające się w okresie dojrzewania psychoseksualnego<sup>7</sup>, przy czym kandydat o swojej zdolności do przyjęcia święceń musi przekonać osoby odpowiedzialne za formację minimum trzyletnią całkowitą abstynencją seksualną<sup>8</sup>. Wydaje się, że przywołanie tej preferencji seksualnej mogło wynikać z przekonania autorów aneksu nr 3 do *Wytycznych*, że skłonności homoseksualne przekładają się na większe prawdopodobieństwo popełnienia czynów pedofilnych, chociaż nie znajduje to potwierdzenia w zarejestrowanych zgłoszeniach wykorzystywania seksualnego małoletnich przez osoby duchowne (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, 2024, s. 64-65).

7 „Niniejsza Kongregacja, w porozumieniu z Kongregacją Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, uważa za konieczne oświadczyć wyraźnie, że Kościół, głęboko szanując osoby, których dotyczy ten problem, nie może dopuszczać do seminarium ani do święceń osób, które praktykują homoseksualizm, wykazując głęboko zakorzenione tendencje homoseksualne lub wspierają tak zwaną „kulturę gejowską”.

8 „Inaczej natomiast należałoby traktować tendencje homoseksualne, które są jedynie wyrazem przejściowego problemu, takiego jak, na przykład, niezakończony jeszcze proces dorastania. Niemniej jednak, takie tendencje muszą być wyraźnie przezwyciężone przynajmniej trzy lata przed święceniami diakonatu”.

Dopiero w końcowej części aneksu nr 3 autorzy zauważyli, że koniecznym elementem prewencji jest szkolenie osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, przy czym ograniczyli się do duszpasterzy (art. 5.1) i katechizujących osób konsekrowanych (art. 5.2), pomijając przy tym wszystkie inne osoby podejmujące pracę z osobami małoletnimi w strukturach kościelnych. Niezwykle lakoniczne są również zawarte w art. 6 zasady profilaktyki, w których jedynie określono jej cel<sup>9</sup> i wskazano, że stanowi ona integralną część zaangażowania Kościoła w pracę z dziećmi i młodzieżą (art. 6.1).

Zatem w aneksie nr 3 do *Wytycznych* Konferencja Episkopatu Polski skupiła się przede wszystkim na formacji kandydatów do kapłaństwa i życia zakonnego oraz realizacji zawartych w nim wskazań, a w przygotowywaniu do życia w czystości i celibacie upatrywała skutecznego remedium na pojawiające się przypadki czynów przestępczych duchownych i osób zakonnych popełnianych wobec osób małoletnich. Wydaje się, że autorzy aneksu przyjęli obowiązujący wówczas sposób myślenia, że przestępstwo seksualne popełnione wobec osoby małoletniej jest w istocie złamaniem przyrzeczeń i ślubów składanych przez duchownych i osoby zakonne. Takie umiejscowienie problemu zauważalne było w kan. 1395 § 2 *Kodeksu Prawa Kanonicznego*<sup>10</sup>, który traktując o przestępstwach *contra sextum cum minores* umieszczał je w tytule V księgi VI zatytułowanym *Przestępstwa przeciwko specjalnym obowiązkom*. Nie można jednak traktować tego typu przestępstw jako złamania zobowiązań, ponieważ ich etiologia sięga głębiej (Tracewicz; Juszczak; Korzeniewski) i nie musi być związana z niewłaściwym przeżywaniem czystości lub celibatu. W tym kontekście pozytywnie należy ocenić zwrócenie przez autorów aneksu uwagi na konieczność kształtowania dojrzałej seksualności kandydatów do święceń i życia zakonnego i reagowania na ewentualne nadużycia popełniane w tej materii. Aneks nr 3 był dołączany do kolejnych nowelizacji *Wytycznych*, jednak jego treść nie ulegała modyfikacji<sup>11</sup>.

Znacznie bogatszy w zasady ochrony był przyjęty w 2014 r. dokument Konferencji Episkopatu Polski dotyczący prewencji czynów seksualnych wobec małoletnich i osób niepełnosprawnych. Akt ten ma charakter instrukcji. Składa się on z zasad ogólnych, zasad pracy z dziećmi i młodzieżą, wskazań dotyczących zatrudniania i przygotowywania wychowawców i opiekunów, kontrolowania zaangażowania wolontariuszy, uwrażliwiania i edukacji dzieci i młodzieży oraz tworzenia struktur

9 „Prewencja ma na celu wyeliminowanie ryzyka nadużyć seksualnych w ścisłym tego słowa znaczeniu; ma pomóc uniknąć psychicznych i fizycznych przekroczeń granic intymności oraz przyczynić się do promocji ochrony dzieci i młodzieży przed różnymi formami przemocy i wykorzystania również poza środowiskiem kościelnym” (art. 6.2.).

10 Zmiana nastąpiła wraz z nowelizacją *Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Przestępstwa *contra sextum* z osobami małoletnimi zostały przeniesione do tytułu: *Przestępstwa przeciwko życiu, godności i wolności człowieka* (kan. 1398 § 1).

11 Należy zauważyć, że *Wytyczne* dalej mają moc obowiązującą.

pomocowych. Taka struktura dokumentu wskazuje, że Konferencja Episkopatu Polski zamierzała dokonać kompleksowego opracowania zasad prewencji. Świadczą również o tym szczegółowe postulaty i rozwiązania.

Przede wszystkim autorzy dokumentu nałożyli na jednostki organizacyjne Kościoła podejmujące pracę z dziećmi i młodzieżą obowiązek przyjęcia i stosowania przejrzystych i nieskomplikowanych procedur prewencji nadużyć seksualnych, które zostaną poddane kontroli jakościowej (art. 3). Zasady prewencyjne miały zostać wprowadzone nie tylko w odniesieniu do osób małoletnich, ale również w stosunku do osób niepełnosprawnych, zwłaszcza umysłowo i psychicznie (art. 4). Było to znaczne rozszerzenie zakresu ochrony przed wykorzystywaniem seksualnym, bowiem w momencie wydania zasad prewencji obowiązywała nowelizacja *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2010 r., w myśl której poza osobami małoletnimi, chronione były jedynie osoby trwale niezdolne do posługiwania się rozumem, a prawodawca powszechny nie definiował jeszcze i nie obejmował ochroną dorosłych osób bezradnych (*adulto vulnerabile*). Autorzy dokumentu zauważali już wtedy, że jest to kategoria osób, która wymaga ochrony nie tylko na gruncie materialnego prawa karnego, ale również za pomocą zasad prewencyjnych.

Całościowy plan przeciwdziałania przestępstwom seksualnym wobec małoletnich i bezradnych dorosłych składał się z pięciu elementów. Pierwszy dotyczył przygotowania i wdrożenia szczegółowych programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży (art. 5.1). Miały one zawierać konkretne reguły, formy i struktury prewencji odpowiednie dla różnych zakresów i form pracy z dziećmi i młodzieżą oraz dla różnych poziomów odpowiedzialności organizacyjnej za tę pracę (art. 7). Ich powstanie miało być przygotowane we współpracy z rodzicami, wychowawcami, a także w razie potrzeby z kompetentnymi organami państwowymi i samorządowymi (art. 8). Ta sugestia autorów zasad prewencji wyraźnie wskazywała, że ochrona osób małoletnich nie może jedynie ograniczać się do środowiska eklezyjalnego, co mogłoby wskazywać, że przypadki przestępstw *contra sextum* mają miejsce tylko w jego przestrzeni. Tymczasem jest to problem ogólnospołeczny, stąd skuteczna ochrona małoletnich może dokonywać się jedynie w porozumieniu ze wszystkimi podmiotami, które mogą przyczynić się do realizacji zadań prewencyjnych. Dlatego w tworzeniu i we wdrażaniu programów profilaktycznych nie może zabraknąć obecności władzy państwowej i samorządowej. Elementem programu profilaktycznego stało się także zalecenie, aby każda katolicka instytucja służąca dzieciom i młodzieży wyznaczyła osobę godną zaufania i odpowiednio przeszkoloną jako odpowiedzialną za prewencję w danej instytucji (art. 9).

Kolejny element prewencji polegał na wprowadzeniu i przestrzeganiu przez wszystkie osoby skierowane do pracy z dziećmi i młodzieżą kodeksu zachowań (art.

5.2.). Powinien on zawierać klarowne zasady określające formy bliskości i dystansu w relacjach między dorosłymi a osobami małoletnimi (art. 10). Wydaje się, że ten zakres powinien zostać uzupełniony o zasady relacji pomiędzy samymi osobami małoletnimi oraz sposoby reagowania na pojawiające się zagrożenia i przypadki przemocy, nie tylko seksualnej, ale również fizycznej i psychicznej, mogącej mieć miejsce wśród dzieci i młodzieży. Nie zostało dopowiedziane w jakiej formie ma powstać kodeks zachowań, ani kto jest odpowiedzialny za jego powstanie, wprowadzenie i kontrolowanie jego przestrzegania.

Trzecim elementem kompleksowego systemu prewencji wskazanego zasadach Konferencji Episkopatu Polski stała się odpowiednia formacja kandydatów do kapłaństwa i kapłanów (art. 5.3). Została ona szczegółowo opisana w aneksie nr 3 do *Wytycznych*, dlatego w analizowanym dokumencie jego autorzy jedynie wymieniali ją jako konieczną dla zapewnienia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

Znacznie dokładniej prawodawca wskazywał na konieczność prowadzenia obowiązkowych i regularnych szkoleń w zakresie prewencji dla katechetów i innych osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, w tym wolontariuszy (art. 5. 4). Przede wszystkim na wydziały katechetyczne i katolickie uczelnie kształcące pedagogów nałożono obowiązek, aby prewencja przed zachowaniami seksualnymi wobec małoletnich była obecna w programach wykształcenia nauczycieli religii katolickiej, nauczycieli w przedszkolach i szkołach katolickich, wychowawców w internatach oraz zakładach opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez kościelne jednostki organizacyjne (art. 14). Wskazano również na tematykę szkoleń (art. 15). Szkolenia przewidziano także dla wolontariuszy (art. 18) oraz dla samych osób małoletnich, tak by byli świadome zarówno swoich praw, jak i możliwych zagrożeń (art. 19-20).

Wreszcie jako część kompleksowego programu prewencyjnego autorzy instrukcji wskazali konieczność wprowadzenia pouczeń i wymagań w momencie kierowania do pracy czy do posługi z dziećmi i młodzieżą, również w charakterze wolontariuszy (art. 5.5.). Ich zdaniem temat prewencji powinien być poruszany już przy rozmowie kwalifikacyjnej kandydata na pracownika etatowego mającego mieć kontakt z osobami małoletnimi (art. 12). Ponadto każda zatrudniana osoba powinna okazać zaświadczenie o niekaralności, a także pisemnie zobowiązać się do przestrzegania kodeksu zachowań. Dotyczyło to nie tylko wszystkich pracowników etatowych w instytucjach katolickich, ale również wolontariuszy angażujących się w konkretne akcje wychowawcze i wypoczynkowe (art. 13)<sup>12</sup>.

12 Trzeba wyraźnie stwierdzić, że przywołane zasady nie zostały odwołane ani wprost, ani przez wprowadzenie innych zasad.

Do elementów prewencji zawartych w dokumencie, mających służyć ochronie małoletnich, należy zaliczyć również wskazane tam rozwiązania strukturalne. Najważniejszym jest powołanie przez Konferencję Episkopatu Polski Koordynatora do spraw dzieci i młodzieży (art. 22)<sup>13</sup>. Pomocą dla koordynatora ma być zespół służący doświadczeniem i wiedzą w rozpoznawaniu zagrożeń, ustalaniu strategii ochrony dzieci i młodzieży oraz zwalczania przestępstw seksualnych, a także w opiniowaniu inicjatyw legislacyjnych dotyczących tego zagadnienia. Członkowie zespołu są zatwierdzani przez Konferencję Episkopatu Polski i działają na podstawie zatwierdzonego przez nią regulaminu (art. 23).

Zadania prewencyjne zostały nałożone także na jednostki organizacyjne Kościoła. Przede wszystkim podmioty kościelne podejmujące pracę z dziećmi i młodzieżą powinny mianować osobę odpowiedzialną za prewencję, do zadań której należy koordynowanie zadań prewencyjnych (art. 25). Kościelne jednostki organizacyjne oraz katolickie instytucje oświatowo-wychowawcze i organizacje młodzieżowe zostały także zobowiązane do prowadzenia na swoich stronach internetowych polityki informacyjnej dotyczącej zasad prewencji (art. 24).

W nawiązaniu do zasad prewencji zawartych w przepisach Konferencji Episkopatu Polski, diecezje, instytuty zakonne oraz stowarzyszenia życia apostołskiego opracowały własne zasady prewencyjne. Ich analiza wymagałaby odrębnego opracowania. Koncentrują się one na kilku zagadnieniach. Przede wszystkim zawierają ogólne i szczegółowe zasady ochrony osób małoletnich. Przedstawiają również szczegółowe zasady postępowania w pracy z dziećmi i młodzieżą. Niejednokrotnie ich autorzy odnoszą się przy tym do małoletnich ze specjalnymi potrzebami wychowawczymi wynikającymi z różnego rodzaju niepełnosprawności. Stałym elementem tego typu dokumentów są również zasady postępowania w przypadku zgłoszenia wniesienia oskarżenia o dokonanie przestępstwa *contra sextum* z osobami małoletnimi i zrównanymi z nimi w prawie. Ważnym elementem powstających norm były również zasady dotyczące zatrudniania, weryfikacji i szkolenia pracowników i wolontariuszy zajmujących się pracą wychowawczą z dziećmi i młodzieżą (Saj, 2020).

Różny jest charakter prawny dokumentów prewencyjnych<sup>14</sup>. Zazwyczaj wprowadzane były przez biskupa diecezjalnego lub ordynariusza. Zatem w przypadku diecezji mogą mieć charakter ustawy partykularnej. Z kolei w instytutach zakonnych i stowarzyszeniach życia apostołskiego można je traktować jako instrukcje wydane do *Wytycznych* Konferencji Episkopatu Polski, które noszą charakter dekretu ogólnego (kan. 29 KPK), a zatem rządzą się kanonami o ustawach, do których

13 Formalnie dokonano się to już w czerwcu 2013 r. podczas 363 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski.

14 W celu ustalenia ich charakteru prawnego należałoby poddać odrębnej analizie każdy z tych aktów.

można wydawać instrukcje (kan. 34 KPK). Wątpliwości wynikają również z faktu, że część z nich nie zawiera przepisów, ale opis preferowanych zachowań o treści pedagogicznej i psychologicznej. W tych przypadkach trudno je traktować jako akty prawa partykularnego, a bardziej jako zalecenia.

Do elementów systemu prewencyjnego należy zaliczyć również powstanie i funkcjonowanie Centrum Ochrony Dziecka przy Akademii Ignatianum w Krakowie, powołanie w 2019 r. przez Konferencję Episkopatu Polski Delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży oraz Fundacji Świętego Józefa. Podmioty te mają przede wszystkim charakter praktyczny i pomocowy przejawiający się w tworzeniu programów prewencyjnych i szkoleniu osób odpowiedzialnych za prewencję w poszczególnych kościelnych osobach prawnych. Powstały one jednak na mocy przepisów prawa i w jego ramach prowadzą działalność.

Z całą pewnością można zatem stwierdzić, że w momencie wejścia w życie przepisów prawa państwowego nakładającego na różne podmioty obowiązki prewencyjne, Kościół katolicki w Polsce, jako jedyny posiadał zarówno ukształtowaną strukturę, służącą ochronie małoletnich, wykwalifikowaną kadrę osób odpowiedzialnych, jak i programy, które w postaci przepisów prawa partykularnego funkcjonowały na różnych szczeblach instytucjonalnych.

## 2. ZASADY PREWENCYJNE WEDŁUG *LEX KAMILEK*

Nowelizacja prawa państwowego pod nazwą *lex Kamilek* jest w rzeczywistości nowelizacją kilku ustaw dotyczących różnych aspektów ochrony osób małoletnich. Należy jednak do nich przede wszystkim ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich<sup>15</sup>. Wprowadzając ją w życie prawodawca nałożył na różne podmioty obowiązek sprawdzania czy dana osoba nie figuruje w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym<sup>16</sup>. Nie wymieniał w niej wprost ani kościelnych osób prawnych, ani podmiotów prowadzących działalność związaną z realizacją zadań w obszarze duchowości. Przepisy ustawy dotyczyły jednak podmiotów prowadzących działalność związaną z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi, a te były realizowane przez niektóre kościelne osoby prawne (Mierzwińska-Lorencka, 2016). Zatem ustawa w brzmieniu z 2016 r.

15 Zob. art. 25-28 ustawy dotyczący zmian w obowiązujących przepisach.

16 W myśl art. 23 ustawy, dopuszczenie osoby do pracy lub innej działalności opisanej powyżej bez uzyskania informacji z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym podlegało karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 1000 zł.

dotyczyła podmiotów kościelnych tylko o tyle, o ile była związana z wymienionymi wyżej zakresami działalności, a nie z tytułu działalności wynikającej pełnienia własnych zadań w obszarze duchowym i religijnym.

Nowelizując ustawę w 2023 r.<sup>17</sup> prawodawca dodatkowo objął obowiązками dotyczącymi małoletnich pracodawców i innych organizatorów w zakresie działalności związanej ze świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi oraz pracowników i innych osób dopuszczanych do takiej działalności (art. 3, 1.2). W związku z tym dotyczą one także kościelnych osób prawnych i osób pracujących i działających w ich strukturach.

Nie sposób dokonać enumeratywnego wyliczenia takich podmiotów. Mogłoby się wydawać, że można odnieść się do art. 6-9 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego<sup>18</sup>, ale niektóre z wymienionych w nich osób prawnych nie zajmują się pracą z osobami małoletnimi. Dodatkowo należy pamiętać, że istnieją inne, niewymienione w ustawie kościelne osoby prawne, które uzyskują osobowość prawną w myśl art. 10 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego. Trzeba mieć jednak na uwadze, że prawodawca w nowelizacji ustawy nie ogranicza jego postanowień li tylko do osób prawnych, ale zobowiązuje do nich także podmioty, które chociaż nie posiadają osobowości prawnej, to jednak organizują zajęcia z osobami małoletnimi. Należy więc do nich zaliczyć także te podmioty wyznaniowe, które posiadają osobowość prawną na gruncie prawa wewnętrznego danego związku wyznaniowego, a nawet te, które nie posiadają nawet takiej osobowości, ale mają charakter zorganizowany i zajmują się osobami małoletnimi. A zatem wyznacznikiem podlegania ustawie będzie rzeczywiste realizowanie zajęć z małoletnimi.

17 Kolejna nowelizacja miała miejsce w 2024 r., jednak nie przyniosła ona zmian w zakresie obowiązków przynależnych podmiotom wymienionym w art. 3, 1.2 ustawy.

18 Osobą prawną Kościoła o zasięgu ogólnopolskim jest Konferencja Episkopatu Polski (art. 6.1), osobami prawnymi są takie terytorialne jednostki organizacyjne Kościoła jak: metropolie, archidiecezje, diecezje, administratury apostolskie, parafie (art. 7.1) oraz te, które nie mają charakteru terytorialnego jak: kościoły rektoralne, Caritas Polska, Caritas diecezji, Papieskie Dzieła Misyjne (art. 7.2). Z kolei w art. 8.1 ustawodawca wymienia osoby prawne w postaci personalnych jednostek organizacyjnych Kościoła zaliczając do nich: Ordynariat Polowy, kapituły, parafie personalne, Konferencję Wyższych Przełożonych Zakonnych Męskich, Konferencję Wyższych Przełożonych Zakonnych Żeńskich, instytuty życia konsekrowanego, stowarzyszenia życia apostolskiego, prowincje zakonów, opactwa, klasztory niezależne, domy zakonne, wyższe i niższe seminaria duchowne diecezjalne, wyższe i niższe seminaria duchowne zakonne, jeżeli, w myśl przepisów danego zakonu, mają charakter samoistny. Wreszcie zgodnie z art. 9.1 osobami prawnymi są: Katolicki Uniwersytet Lubelski; Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; Papieski Wydział Teologiczny w Poznaniu; Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu; Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie oraz jego dwie sekcje: św. Jana Chrzyciela i św. Andrzeja Boboli „Bobolanum”; Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego w Krakowie; kościelne instytuty naukowe i dydaktyczno-naukowe kanonicznie erygowane.

Wiele takich organizacji działa w ramach osób prawnych i to one mogą w ich imieniu wziąć na siebie odpowiedzialność za realizację przepisów ustawy<sup>19</sup>.

Do wymienionych w znowelizowanej ustawie obowiązków pracodawców i innych organizatorów w zakresie działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi oraz osób zatrudnianych i dopuszczanych do takiej działalności należy zaliczyć uzyskanie od nich informacji z Rejestru<sup>20</sup> przed zatrudnieniem oraz przyjęcie przedłożenia informacji z Krajowego Rejestru Karnego lub rejestru karnego innego państwa. Jeżeli natomiast chodzi o organy zarządzające placówkami religijnymi i organizatorów działalności religijnej, a zatem podmioty, pod pojęcie których podpadają kościelne osoby prawne, to ich obowiązkiem jest wprowadzenie standardów ochrony małoletnich.

Odnosnie do pierwszego przywołanego obowiązku należy zauważyć, że zgodnie z art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, pracodawcy przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy związanej z rozwojem duchowym mają obowiązek, a tym samym uprawnienie do uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zgromadzone w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym w bazie z ograniczonym dostępem oraz w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze.

Pracodawca i organizator nie mają zatem obowiązku sprawdzania osób w rejestrze ogólnodostępnym. Zawiera on informacje o najgroźniejszych sprawach przestępstw na tle seksualnym. Gromadzi się w nim, z zastrzeżeniem art. 9 ust. 4, dane o osobach, o których mowa w ust. 1 pkt 1–3, jeśli w kwalifikacji prawnej przyjętej w orzeczeniu powołano art. 197 § 3 pkt 2, pkt 4–6, § 4 lub 5 k.k., art. 197 § 1, 2, 3 lub 4 w zbiegu z art. 156 § 1 k.k., art. 148 § 2 pkt 2 w zbiegu z art. 197 § 1, 2, 3 lub 4 k.k., lub które popełniły przestępstwa stanowiące podstawę do wpisania do rejestru z dostępem ograniczonym, jeżeli którekolwiek z tych przestępstw zostało popełnione na szkodę osób małoletnich<sup>21</sup>. Rejestr ten jest całkowicie jawny, a zatem ma do niego dostęp każdy, bez dodatkowych warunków.

19 Przykładowo parafialny klub sportowy nieposiadający osobowości prawnej, nie musi samodzielnie realizować nakazów ustawy, ale może, a nawet powinna zrobić to osoba odpowiedzialna w parafii.

20 Baza ta zawiera trzy rejestry: publiczny, z ograniczonym dostępem i rejestr Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15.

21 Ustęp 2 art. 6 ustawy wszedł w życie 13.02.2025 r.

Z kolei rejestr z ograniczonym dostępem zawiera dane osób: prawomocnie skazanych za popełnienie przestępstw, określonych w art. 201 k.k.<sup>22</sup>, chyba że zostały popełnione na szkodę małoletniego; art. 202 § 1 k.k.<sup>23</sup>; art. 202 § 3 k.k.<sup>24</sup>; art. 202 § 4a k.k.<sup>25</sup>; art. 202 § 4b k.k.<sup>26</sup>; art. 202 § 4c k.k.<sup>27</sup>; art. 204 § 1 i 2 k.k.<sup>28</sup>, chyba że zostały popełnione na szkodę małoletniego; przeciwko którym prawomocnie warunkowo umorzono postępowanie karne w sprawach o wyżej wymienione przestępstwa; wobec których prawomocnie orzeczono środki zabezpieczające w sprawach o wyżej wymienione przestępstwa; nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, środek poprawczy lub środek leczniczy na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich w sprawach o czyny karalne, o których mowa w art. 2 ustawy o zagrożeniach przeciwdziałaniu przestępczością seksualną, z wyłączeniem art. 200 § 1 k.k.

Do sprawdzania tych informacji, spośród podmiotów mogących być jednocześnie kościelnymi osobami prawnymi, upoważnieni są pracodawcy przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, w zakresie uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zgromadzone w tym Rejestrze (art. 12, 6) oraz inni organizatorzy przed dopuszczeniem osoby do działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, w zakresie uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zgromadzone w tym Rejestrze (art. 12, 7). Informacje uzyskiwane są za pośrednictwem systemu teleinformatycznego prowadzonego przez ministra sprawiedliwości (art. 14) i mogą być

22 Dopuszczenie się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry.

23 Publiczne prezentowanie treści pornograficznych w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy.

24 Produkowanie w celu rozpowszechniania, utrwalanie lub sprowadzanie, przechowywanie lub posiadanie albo rozpowszechnianie lub prezentowanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego albo treści pornograficznych związanych z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem.

25 Przechowywanie, posiadanie lub uzyskiwanie dostępu do treści pornograficznych z udziałem małoletniego.

26 Produkowanie, rozpowszechnianie, prezentowanie, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych przedstawiających wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej.

27 Uczestniczenie w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego w celu zaspokojenia seksualnego.

28 Nakłanianie innej osoby do uprawiania prostytucji lub ułatwianie jej prostytucji, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, a także czerpanie korzyści majątkowej z uprawiania prostytucji przez inną osobę.

wykorzystywane wyłącznie do celów postępowania, w związku z którym się o nie zwrócono, w szczególności celem ochrony małoletnich (art. 12).

Z kolei, jeżeli chodzi o rejestr osób, które wpisała Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, to gromadzi się w nim dane o osobach, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze. Rejestr ten jest dostępny bez ograniczeń, a zawarte w nim informacje są publikowane również na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Sprawiedliwości (Wolska-Bagińska, 2021).

Informacje z rejestrów, o których w ust. 2, pracodawca lub inny organizator powinien utrwalić w formie wydruku i załączyć do akt osobowych pracownika albo do dokumentacji dotyczącej osoby dopuszczonej do działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi (Służalec, 2024).

Drugim obowiązkiem nałożonym przez prawodawcę na kościelne osoby prawne i jednostki kościelne prowadzące zajęcia z osobami małoletnimi jest przyjęcie od osoby przed nawiązaniem z nią stosunku pracy lub przed dopuszczeniem jej do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi informacji z Krajowego Rejestru Karnego w zakresie przestępstw określonych w rozdziale XIX i XXV k.k., w art. 189a i art. 207 k.k. oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, lub za odpowiadające tym przestępstwom czyny zabronione określone w przepisach prawa obcego (art. 21, 3). Osoba posiadająca obywatelstwo innego państwa niż Rzeczpospolita Polska musi ponadto przedłożyć pracodawcy lub innemu organizatorowi informację z rejestru karnego państwa obywatelstwa uzyskwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi, a jeżeli w prawodawstwie jego państwa nie przewiduje się wydawania takich oświadczeń, powinna przedłożyć informację z rejestru karnego tego państwa (art. 21, 4). Taki sam obowiązek ma osoba przed nawiązaniem z nią stosunku pracy lub przed dopuszczeniem jej do innej działalności z małoletnimi, jeżeli przebywała w ciągu ostatnich 20 lat poza Rzeczpospolitą Polską. W tej okoliczności składa ona oświadczenie o państwie lub państwach, w których zamieszkiwała, przedkładając jednocześnie wyżej wymienione informacje (Służalec).

Jeżeli prawo państwa, z którego mają być przedłożone informacje, nie przewiduje jej sporządzenia lub w danym państwie nie prowadzi się rejestru karnego, osoba składa oświadczenie o tym fakcie wraz z oświadczeniem, że nie była pra-

womocnie skazana w tym państwie za przestępstwa, o których w XIX i XXV k.k., w art. 189a i art. 207 k.k. oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, a także, że nie ciąży na niej zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z małoletnimi (art. 21, 6). Do obowiązków pracodawcy i organizatora należy załączenie przedstawionych informacji oświadczeń do akt osobowych pracownika albo dokumentacji dotyczącej osoby dopuszczonej do takiej działalności.

Ostatnim obowiązkiem nałożonym przez prawodawcę na pracodawców i organizatorów, w tym na kościelne osoby prawne, jest wprowadzenie standardów ochrony małoletnich (art. 22b). Dotyczy on dwóch rodzajów podmiotów. Pierwszym jest organ zarządzający jednostką systemu oświaty, o której mowa w art. 2 pkt 1–8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe oraz inne placówki oświatowe, opiekuńcze, wychowawcze, resocjalizacyjne, religijne, artystyczne, medyczne, rekreacyjne, sportowe lub związane z rozwijaniem zainteresowań, do których uczęszczają albo w których przebywają lub mogą przebywać małoletni. Drugą grupę podmiotów zobowiązanych do wprowadzenia standardów stanowią organizatorzy działalności w tych obszarach (Służalec).

Prawodawca wymienia również elementy, które powinny zawierać się w standardach. Do tych, które dotyczą kościelnych osób prawnych należy zaliczyć: zasady mające zapewnić bezpieczne relacje pomiędzy małoletnimi a personelem zawierające niedozwolone zachowania wobec małoletnich; zasady i procedurę interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu małoletniego; procedury i osoby odpowiedzialne za złożenie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę osoby małoletniej; zasady przeglądu i aktualizacji standardów; zakres kompetencji osoby odpowiedzialnej za przygotowanie personelu do stosowania standardów oraz sposób przygotowania personelu do stosowania standardów, w tym sposób dokumentowania tej czynności; zasady i sposoby udostępniania standardów rodzicom albo opiekunom prawnym lub faktycznym oraz osobom małoletnim; określenie osób odpowiedzialnych za przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach zagrażających małoletniemu i udzielanie mu wsparcia; zasady dokumentowania i przechowywania ujawnionych lub zgłoszonych incydentów lub zdarzeń mogących zagrażać dobru małoletniego. W standardach powinny być także zawarte: zasady bezpiecznych relacji pomiędzy samymi małoletnimi z określeniem zachowań niedozwolonych; zasady korzystania z urządzeń z dostępem do Internetu; procedury ochrony przed treściami szkodliwymi i zagrożeniami zawartymi w Internecie lub utrwalonymi w innej formie; zasady wspierania osoby małoletniej po doznanej krzywdzie (art. 22c 1-2).

Podmioty zobowiązane do wprowadzenia standardów powinny co najmniej raz na dwa lata dokonywać ich oceny w celu zapewnienia ich dostosowania do aktualnych potrzeb oraz zgodności z obowiązującymi przepisami. Ocena ta powinna zostać pisemnie udokumentowana (art. 22c 6). Standardy powinny być umieszczone na stronie internetowej oraz wywieszone w widocznym miejscu w lokalu podmiotu, zarówno w wersji pełnej, jak i skróconej, przeznaczonej dla małoletnich (art. 22c 7).

Obowiązek tworzenia standardów spoczywa na każdej z jednostek zobowiązanych do stosowania ustawy, dlatego – przy zachowaniu nakazów prawodawcy – ich szczegółowa treść może zawierać różne wskazania, zależne od charakteru danego podmiotu. Mając jednak na uwadze, że wiele kościelnych osób prawnych nie jest w stanie samodzielnie wypracować takich standardów, Centrum Ochrony Dziecka w Krakowie wypracowało wzór standardów skierowanych przede wszystkim do parafii, ale mogących służyć, po dokonaniu właściwych modyfikacji, różnym podmiotom kościelnym. Wzór ten zawiera elementy wskazane przez prawodawcę państwowego i wyraża się w dziewięciu standardach. Dwa pierwsze dotyczą wprowadzenia standardów i wypełnienia zadań wynikających z ustawy. Trzy kolejne dotyczą szeroko rozumianego sposobu reagowania na pojawiające się przypadki przestępstw i nadużyć. Natomiast cztery ostatnie odnoszą się ściśle do zadań prewencyjnych.

Pierwszy opisuje stworzenie i zachowanie bezpiecznego środowiska w parafiach. Drugi standard dotyczy weryfikacji, delegowania i edukacji kapłanów, osób konsekrowanych i świeckich pracujących z dziećmi i z osobami bezbronnymi w parafii. Zawiera zasady tworzenia zespołów do spraw prewencji, w których uczestniczą osoby odpowiedzialne za wprowadzanie i przestrzeganie standardów, przyjmowanie zgłoszeń o przypadku naruszenia standardów lub zaistnienia incydentów przemocy oraz odpowiedzialne za interwencję w przypadku podejrzenia lub zaistnienia przemocy. Standard ten przepisuje również zasady współpracy zespołu z osobami odpowiedzialnymi w diecezji lub zgromadzeniu za prewencję oraz z delegatami do spraw ochrony dzieci i młodzieży.

Trzeci standard opisuje sposób reagowania na oskarżenia lub niewłaściwe zachowania. Dotyczy zatem domniemyanych sprawców przestępstw i nadużyć wobec osób małoletnich. Natomiast w następnym standardzie zaproponowany został sposób zapewnienia opieki i wsparcia osobom skrzywdzonym. Mankamentem jest, że propozycje przepisów zrównują osoby faktycznie skrzywdzone z tymi, które na etapie zgłoszenia można jedynie nazywać domniemanymi ofiarami. O ile przyjęcie każdej z nich i wysłuchanie jest rzeczą konieczną, o tyle podejmowanie działań naprawczych wobec innych osób z parafii czy jakiejś grupy duszpasterskiej jedy-

nie na podstawie samego oskarżenia, jeszcze przed weryfikacją jego prawdopodobieństwa, wydaje się działaniem mogącym zakłócić dojście do prawdy procesowej. Piąty standard zawiera wskazania dotyczące postępowania z osobami oskarżonymi o wykorzystanie seksualne i przemoc. Jest to wciąż niewypracowane w praktyce kościelnej zagadnienie, jednak zaproponowane rozwiązania na gruncie parafialnym nie przyczyniają się do stworzenia właściwych rozwiązań. Przede wszystkim propozycje przepisów nie rozróżniają, a tym samym zrównują w traktowaniu osoby podejrzane, oskarżone i skazane. Jest to najslabszy element w zaproponowanych standardach, którego potrzebę autorzy słusznie zauważyli, ale nie wskazali właściwych rozwiązań.

Ostatnia grupa standardów – od numeru szóstego do dziewiątego, nosi wyraźne cechy założeń prewencyjnych. Pierwszy z nich precyzuje zasady ochrony przede wszystkim dzieci, ale także i dorosłych w duszpasterstwie parafialnym. Zawiera listę niedozwolonych zachowań i wskazania dotyczące bezpiecznego sprawowania sakramentów i wykonywania zadań pastoralnych. Kolejny dotyczy edukacji dzieci oraz osób bezbronnych w ochronie swoich granic poprzez uczenie asertywnego zachowania oraz informowania odpowiednich osób dorosłych w sytuacjach, w których są świadkami niewłaściwych zachowań lub doświadczają od dorosłych albo innych dzieci jakiegokolwiek krzywdy. Następny standard prewencyjny dotyczy szkoleń i wsparcia osób zajmujących się profilaktyką wraz z zarysowaniem zakresu wiedzy koniecznej do podejmowania pracy i zadań z małoletnimi. Ostatnia część standardów ma na uwadze zapewnienie jakości i ciągłości działań w zakresie prewencji.

Całość zaproponowanych wskazań zawartych w standardach odpowiada przepisom ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Nie jest to co prawda kanoniczny akt normatywny, ale może stanowić pomoc dla podmiotów kościelnych zobowiązanych do wypełnienia ustawy. Stanowi jednocześnie propozycję uzupełnienia wcześniejszego partykularnego ustawodawstwa partykularnego.

## ZAKOŃCZENIE

Od 2001 roku prawodawca kościelny, zarówno powszechny, jak i partykularny tworzył zasady prewencji mające na celu ochronę osób małoletnich przed przestępstwami seksualnymi. Dlatego już w momencie wejścia w życie ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, a także w dniu jej nowelizacji w 2023 r., gdy prawodawca poddał pod jej przepisy pracodawców i innych organizatorów także w zakresie działalności zwią-

zanej z rozwojem duchowym, podmioty kościelne były w znacznej mierze gotowe do wypełnienia jej przepisów. Na terenie Kościoła katolickiego w Polsce działały bowiem: Centrum Ochrony Dziecka i Fundacja św. Józefa, które realizowały zadania szkoleniowe i budowały programy prewencyjne. Podmioty kościelne, zwłaszcza diecezje, instytuty zakonne i stowarzyszenia życia apostołskiego dysponowały gro-  
nem wykształconych osób pełniących zadania delegatów ds. ochrony małoletnich, a w wielu z nich działały także komisje ds. ochrony małoletnich. Dlatego Kościół rzymskokatolicki był gotowy do wprowadzenia standardów ochrony małoletnich w podległych sobie podmiotach i do przeszkolenia osób, które na mocy ustawy miały sprawdzać osoby przed ich zatrudnieniem i dopuszczeniem do pracy z małoletnimi w rejestrach prowadzonych przez ministra sprawiedliwości i odbierania od nich przepisanych prawem oświadczeń. Konferencja Episkopatu Polski w przepisach dotyczących prewencji co prawda nie ustrzegła się nieścisłości i nie dostrzegła pełnego zakresu przyczyn przestępczych zachowań *contra sextum* z osobami małoletnimi, przez co nie przedstawiła skutecznego remedium na pojawiające się przypadki przestępstw i nadużyć, ale stworzyła prawny fundament dla realizacji wskazań ustawodawcy państwowego. Znalazło to swój wyraz w opracowanym wzorze standardów ochrony małoletnich.

Wprowadzane przez podmioty kościelne standardy okazały się być bardziej restrykcyjne od przepisów państwowych. Wniosek ten wynika z faktu wprowadzenia obowiązku sprawdzania osób w rejestrach i odbieranie od nich zaświadczeń nie tylko przed zatrudnieniem i dopuszczeniem do zajęć z małoletnimi, ale także od osób już zatrudnionych i podejmujących zadania z małoletnimi, także jeżeli czyniły to okazjonalnie. W podmiotach kościelnych nastąpiło rozszerzenie prewencji także na dorosłe osoby bezbronne, co jest odniesieniem do powszechnego prawodawstwa kościelnego zrównującego z osobami małoletnimi osoby dorosłe habitualnie niezdolne do używania rozumu i osoby dorosłe bezbronne.

Zasady ochrony małoletnich w standardach kościelnych ujęte są bardziej holistycznie niż przewiduje to ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, bowiem ustalają obowiązki nie tylko w obrębie danych podmiotów, ale rozszerzają je jeszcze o współpracę pomiędzy kościelnymi osobami prawnymi i osobami fizycznymi odpowiedzialnymi za ochronę dzieci i młodzieży.

Bardziej restrykcyjne od przepisów państwowych są również przepisane reakcje na przestępstwa wobec osób małoletnich. Standardy zaproponowane kościelnym osobom prawnym obligują osoby dorosłe zaangażowane w pracę duszpasterską w parafii nie tylko do wypełnienia obowiązku prawnego dotyczącego zgłoszenia przestępstw, o których w art. 240 k.k., ale również do zastosowania się

do art. 304 k.p.k., w którym prawodawca stanowi, że każdy, kto dowie się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym organy ścigania. Pomijając niezbyt precyzyjne określenie tego obowiązku, który ma zostać spełniony „automatycznie” przez osoby zdefiniowane bardzo szeroko, jest to propozycja podniesienia go do rangi obowiązku prawnego na forum kanonicznym, a tym samym udoskonalenia reakcji na pojawiające się przypadki krzywdzenia dzieci i młodzieży.

Bardzo szeroko zarysowany jest również program zadań *stricte* prewencyjnych, rozpoczynając od szczegółowych przepisów dotyczących akceptowalnych i nieakceptowanych zachowań wobec małoletnich, poprzez propozycje szkoleń i wsparcia osób zajmujących się profilaktyką, a kończąc na wskazaniu zakresu ewaluacji, przez co znacznie wykracza on poza wymagania polskiego prawodawcy.

Zaproponowana pomoc dla podmiotów kościelnych zobowiązanych do realizacji ustawy *lex Kamilek* wymaga jednak udoskonalenia. W standardach kościelnych należy przede wszystkim uporządkować terminologię dotyczącą prawnych aspektów ochrony osób małoletnich i reakcji na pojawiające się przypadki zachowań mogących nosić znamiona przestępstwa. Pojawiające się niejasności mogą słusznie budzić wątpliwości interpretacyjne, a tym samym skłaniać zarówno do niepotrzebnych reakcji lub, co gorsze, do braku działań w przypadkach wymagających zgodnej z prawem państwowym i kanonicznym interwencji.

Po wtóre można mieć zastrzeżenia do szczegółowości zaproponowanych przepisów. O ile tak zredagowane standardy mogą stać się przydatne w placówkach *stricte* zajmujących się pracą wychowawczą i opiekuńczą z dziećmi i młodzieżą, o tyle stawianie takich wymagań parafiom, niejednokrotnie niewielkim, w których praca z małoletnimi jest tylko jednym z elementów działalności duszpasterskiej i to w ramach ogólnego, a nie specjalistycznego duszpasterstwa, może budzić u osób odpowiedzialnych za wdrożenie i wypełnienie standardów niezrozumienie co do ich celowości. Sprawiedliwe prawo to takie, które jest rzeczywiście potrzebne, bowiem wprowadzanie rozwiązań prawnych, które nie będą przestrzegane, rodzi brak poszanowania dla całego ustawodawstwa.

Analiza ustawodawstwa państwowego i kościelnego rodzi również postulat stworzenia w podmiotach nadzorujących parafie i w innych podmiotach kościelnych zobowiązanych do wypełnienia ustawy takich jak diecezje i stowarzyszenie życia apostołskie, instytuty zakonne i świeckie, urzędu świadczącego pomoc poszczególnym podmiotom. W praktyce bowiem wiele osób fizycznych reprezentujących kościelne osoby prawne, a tym samym zobowiązanych do realizacji ustawy, ma problemy w wypełnianiu przepisów, zwłaszcza jeżeli chodzi o sprawdzanie osób w rejestrach. Taki urząd mógłby zostać również wyposażony w uprawnienia

kontrolne odnośnie do realizacji przepisów i dokonywania ewaluacji standardów, zgodnie z założeniami ustawy.

Pomimo pewnych nieścisłości we wskazaniach będących propozycją standardów i problemów praktycznych w ich wypełnianiu można stwierdzić, że podmioty kościelne zostały przygotowane do realizacji obowiązków wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Ewaluacja kościelnego systemu ochrony dzieci i młodzieży może opierać się zarówno o kolejne nowelizacje ustawy, jak i zmiany prawodawstwa kanonicznego.

## Bibliografia

### I. Źródła:

Centrum Ochrony Dziecka (2024). *Wzór standardów ochrony dzieci w Kościele katolickim w Polsce*, Kraków: druk do użytku wewnętrznego.

Codex Iuris Canonici, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus (1983). *Acta Apostolicae Sedis* 75(2), 1–317, zaktualizowany przekład na język polski zatwierdzony podczas 391. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski uchwałą nr 19/391/2022 z dnia 14 marca 2022 r., Pobrano z: <https://episkopat.pl/doc/214182>. kodeks-prawa-kanonicznego-tekst-ujednolicony (1,12,2024).

Jan Paweł II (2001). List apostolski motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela, *Acta Apostolicae Sedis* 93, 737-739.

Konferencja Episkopatu Polski (2014). Prewencja nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży i osób niepełnosprawnych w pracy duszpasterskiej i wychowawczej Kościoła w Polsce, *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 27, 47-49.

Konferencja Episkopatu Polski (2014). Wytoczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, 8.10.2014, Pobrano z: [chrona.episkopat.pl/dokumenty/wytoczne-dotyczace-wstepnego-dochodzenia-kanonicznego-w-przypadku-oskarzen-duchownych-o-czyny-przeciwko-szostemu-przykazaniu-dekalogu-z-osoba-niepelnoletnia-ponizej-osiemnastego-roku-zycia-2/](http://chrona.episkopat.pl/dokumenty/wytoczne-dotyczace-wstepnego-dochodzenia-kanonicznego-w-przypadku-oskarzen-duchownych-o-czyny-przeciwko-szostemu-przykazaniu-dekalogu-z-osoba-niepelnoletnia-ponizej-osiemnastego-roku-zycia-2/) (2,01,2025).

Konferencja Episkopatu Polski (2019). Uchwała nr 16/384/2019 w sprawie ustanowienia Fundacji Świętego Józefa Konferencji Episkopatu Polski, 8.10.2019, *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 31 (2019), 276.

Konferencja Episkopatu Polski (2019). Uchwała nr 25/382/2019 w sprawie powołania Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, 14.03.2019, *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 31, 158.

- Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej (2005). Instrukcja dotyczące kryteriów rozpoznawania powołania w stosunku do osób z tendencjami homoseksualnymi w kontekście przyjmowania ich do seminariów i dopuszczania do święceń, 4.11.2005, *Acta Apostolicae Sedis* 97, 1009-1012.
- Kongregacja Nauki Wiary (2011). Okólnik do Konferencji Episkopatów w sprawie opracowania „wytycznych” dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich, 16.05.2011, W: P. Studnicki, M. Dalgiewicz (red.), (2020). *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny, dokumenty, komentarze* (33-34), Ząbki: Apostolicum
- Kongregacja Nauki Wiary (2001). Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchos interesse habentes: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis, 18.5.2001, *Acta Apostolicae Sedis* 93, 785-788.
- Kongregacja Nauki Wiary (2001). Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis, 21.05.2010, *Acta Apostolicae Sedis* 102, 419-434.
- Kongregacja Nauki Wiary (2021). Normae sui delicti riservati della Congregazione per la Dottrina della Fede ,7.12.2021, Pobrano z: [https://www.vatican.va/roman\\_curia/congregations/cfaith/documents/rc\\_con\\_cfaith\\_doc\\_20211011\\_norme-delittiriservati-cfaith\\_pl.html](https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html) (22,02,2025).
- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1802.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, t.j., Dz. U. z 2023 r. poz. 900.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1939.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 978 i 1228.

## II. Literatura:

- Chaffin, M., Letourmeau, E., Silovsky, J. *Dorośli sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci – przegląd zagadnień*, Pobrano z: <https://dziekokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/viewFile/93/82> (7,02,2025).
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego (2024). Kwerenda V: przeprowadzona w 2024 r. i obejmująca zgłoszenia z okresu od 1 stycznia 2023 do 31 grudnia 2023 r., W: Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży i in., *Ochrona małoletnich i bezbronnych oraz pomoc skrzywdzonym wykorzystaniem seksu-*

- alnym w Polsce. *Raport roczny 2023* (64-65), Warszawa: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego.
- Juszczak, D., Korzeniewski, K. (2016). Analiza wybranych czynników psychospołecznych i psychopatologicznych u sprawców przestępstw seksualnych z trwałymi anomaliami osobowości, *Seksuologia Polska* 14 (1), 13-18.
- Mazurkiewicz, D. (2018). Prewencja nadużyć seksualnych wobec małoletnich w kanonicznym polskim prawodawstwie partykularnym, *Studia Paradyskie* 28, 45-68.
- Mierzwińska-Lorencka, J. (2016). Rejestr sprawców przestępstw seksualnych. uwagi na tle ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym, *Zeszyty Prawnicze* 208(4), 147-162.
- Próchniewicz, J. (2015). Tendencje i akty homoseksualne a kandydaci do kapłaństwa. Kryteria i ocena psychologiczna, *Biuletyn Wychowania Seminaryjnego* 47(56), 37-58.
- Saj, M. (2020). Działania Kościoła w Polsce na rzecz ochrony małoletnich, *Prawo Kanoniczne* 63(2), 153-175.
- Służalec, M. (2024). Obowiązek pracodawcy w zakresie weryfikacji przyszłego pracownika w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym – wybrane zagadnienia, *Krytyka Prawa* 16 (4), 408-420.
- Szpakowski, B. (2015). Męska tożsamość kandydatów do posługi kapłańskiej, *Biuletyn Wychowania Seminaryjnego* 56, 19-32.
- Tracewicz, K. (2013). Uwarunkowania przestępstw seksualnych, *Studia Warmińskie* 50, 169- 183.
- Wolska-Bagińska, A. (2021). Funkcjonowanie Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym na podstawie badań ankietowych i danych statystycznych, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny* (2), 87-100.

# **LEX KAMILEK AND THE PROTECTION OF MINORS IN THE PARTICULAR LAW OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN POLAND**

## **SUMMARY**

The Polish legislator, amending the Act of 13 May 2016 on counteracting threats of sexual offenses and protecting minors, included employers and other organizers in the scope of activities related to the spiritual development of minors among the entities obliged to apply the provisions contained therein. These entities were obliged to admit to work and activities with minors persons previously checked in the Register of Perpetrators of Sexual Offenses and after receiving from them certificates from the National Criminal Register in the scope of crimes specified in Chapter XIX and XXV of the Penal Code, in Article 189a and Article 207 of the Penal Code and in the Act of 29 July 2005 on Counteracting Drug Addiction. In addition, religious institutions and entities operating in this area were required to introduce standards for the protection of minors. Thus, entities of the Catholic Church were designated as the addressees of the act. When they began to implement the act, they had at their disposal the provisions of canon law, both universal and particular, regarding the protection of minors and defenseless persons. They also had at their disposal a wide range of preventive programs based on the indications of the Holy See and the Polish Episcopal Conference, which were prepared by institutions established to protect minors. In order to fulfill the obligations imposed by the Polish legislator, a model of standards was developed based on previous regulations that could be used in the practice of various church entities. It contains indications regarding the method of educational work, response to crimes and prohibited behaviors, and recommendations of a preventive nature. These indications often encompass the scope of protection of minors more broadly than required by the Polish legislator. In addition, they also make defenseless adults the subject of protection, seeing them as people particularly vulnerable to crimes and sexual abuse.

Such proposals make the entities of the Catholic Church capable of implementing the act on counteracting threats of sexual offenses and protecting minors.

*Article submitted: 13.04.2025; accepted: 24.06.2025.*